

Пакін А. В.<https://orcid.org/0009-0008-9425-9561>

Навчально-науковий інститут «Юридичний інститут Київського національного економічного університету імені Вадима Гетьмана»

ОСОБЛИВОСТІ ФОРМУВАННЯ ДЕРЖАВНОЇ ПОЛІТИКИ У СФЕРІ ФІЗИЧНОЇ КУЛЬТУРИ І СПОРТУ ЯК СКЛАДОВОЇ НАЦІОНАЛЬНОЇ БЕЗПЕКИ УКРАЇНИ

У статті досліджено державну політику у сфері фізичної культури і спорту як складову національної безпеки України. Обґрунтовано, що в сучасних умовах фізична культура і спорт виходять за межі традиційного розуміння як сфери оздоровлення, соціального розвитку чи організації дозвілля та набувають значення інструменту формування людського потенціалу, суспільної стійкості, фізичної готовності населення, психоемоційної витривалості, національної згуртованості та здатності держави реагувати на безпекові виклики. Проаналізовано теоретичні підходи до розуміння державної політики як комплексної форми реалізації функцій держави, що поєднує стратегічне цілевизначення, нормативне закріплення, інституційне забезпечення, ресурсне наповнення та контроль за досягненням суспільно значущого результату. Встановлено, що державна політика у сфері фізичної культури і спорту має міжгалузевий характер, оскільки пов'язана з освітою, охороною здоров'я, соціальним захистом, обороною, ветеранською політикою та інформаційною сферою. Запропоновано розглядати її як цілеспрямовану, нормативно врегульовану, інституційно та організаційно забезпечену діяльність органів публічної адміністрації, спрямовану на реалізацію пріоритетів національної безпеки шляхом зміцнення фізичного, психологічного і соціального потенціалу населення, розвитку спортивної інфраструктури, підтримки масового, інклюзивного і професійного спорту, забезпечення фізичної реабілітації військовослужбовців і ветеранів, інтеграції фізичної культури у систему національного спротиву, патріотичного виховання та відновлення людського капіталу держави.

Ключові слова: державна політика, фізична культура, спорт, національна безпека, публічна адміністрація, людський потенціал, суспільна стійкість, фізична реабілітація, національний спротив, спортивна інфраструктура.

Постановка проблеми. Сучасні трансформаційні процеси у сфері національної безпеки України зумовлюють необхідність переосмислення ролі фізичної культури і спорту в системі державної політики. Традиційне сприйняття цієї сфери переважно як оздоровчої, соціальної або дозвілєвої не відображає її реального значення для формування людського потенціалу, суспільної стійкості та фізичної готовності населення. В умовах воєнного стану та тривалих безпекових викликів особливого значення набувають питання фізичної підготовки громадян, реабілітації військовослужбовців і ветеранів, розвитку інклюзивного та масового спорту, а також підтримання психоемоційної стійкості суспільства. Водночас чинна державна політика у сфері фізичної культури і спорту потребує більш чіткої інтеграції з пріоритетами

національної безпеки, обороноздатності, громадського здоров'я, освіти та соціального захисту. Саме тому актуальним є наукове обґрунтування змісту державної політики у сфері фізичної культури і спорту як складової національної безпеки України.

Аналіз останніх досліджень і публікацій свідчить, що правові аспекти сфери фізичної культури і спорту вже були предметом наукової уваги багатьох дослідників, зокрема А. Апарова, С. Балабана, О. Балинської, Г. Бордюгової, М. Василенка, З. Дубінської, О. Моргунова, А. Палюха, А. Полянського, І. Процика, О. Сердюкової, М. Шевціва та інших. У їхніх працях розглянуто питання становлення спортивного права, правового статусу учасників фізкультурно-спортивних відносин, джерел правового регулювання, а також цивільних, тру-

дових та адміністративних аспектів спортивної діяльності. Водночас державна політика у сфері фізичної культури і спорту як складова національної безпеки України досліджена недостатньо. Це зумовлює необхідність подальшого наукового аналізу цієї сфери з урахуванням її значення для формування людського потенціалу, суспільної стійкості, фізичної готовності населення та реабілітаційної спроможності держави.

Постановка завдання. Метою статті є визначення змісту, правової природи та функціонального призначення державної політики у сфері фізичної культури і спорту як складової національної безпеки України, а також обґрунтування її ролі у формуванні людського потенціалу, суспільної стійкості, фізичної готовності населення, реабілітаційної спроможності держави та національної згуртованості.

Виклад основного матеріалу дослідження. Сучасний етап розвитку України характеризується суттєвими трансформаційними процесами у сфері національної безпеки, що зумовлює необхідність переосмислення змісту та функціонального призначення державної політики у різних галузях суспільного життя. У цьому контексті сфера фізичної культури і спорту набуває нового значення, виходячи за межі традиційного розуміння як складової соціальної чи гуманітарної політики та інтегруючись у систему забезпечення національної безпеки держави.

Державна політика у сфері фізичної культури і спорту в сучасних умовах виступає важливим інструментом формування людського потенціалу, підвищення рівня фізичної підготовленості населення, забезпечення його психоемоційної стійкості та здатності до функціонування в умовах підвищених навантажень і безпекових загроз. Особливої актуальності вона набуває в умовах воєнного стану, коли питання фізичної підготовки населення, реабілітації військовослужбовців і ветеранів, а також формування мобілізаційного ресурсу набувають стратегічного значення для держави.

Нормативне підґрунтя формування державної політики у зазначеній сфері визначається, зокрема, Законом України «Про фізичну культуру і спорт» № 3808-ХІІ від 24 грудня 1993 року [1], який встановлює основні засади державного регулювання відповідних відносин, а також Законом України «Про національну безпеку України» № 2469-VIII від 21 червня 2018 року [2], який визначає загальні принципи та напрями забезпечення національної безпеки. Поєднання положень

зазначених нормативно-правових актів дозволяє розглядати фізичну культуру і спорт як функціонально значущий елемент системи національної безпеки, що потребує належного політичного та управлінського забезпечення.

Водночас державна політика у цій сфері характеризується міжгалузевим характером, оскільки її реалізація пов'язана із взаємодією різних секторів, зокрема освіти, охорони здоров'я, соціального захисту, оборони та інформаційної політики. Така інтеграція обумовлює необхідність формування цілісної та узгодженої системи управління, здатної забезпечити ефективне використання потенціалу фізичної культури і спорту для досягнення стратегічних цілей держави.

Розглянемо зміст та призначення терміну «державна політика».

Наукове осмислення категорії «державна політика» доцільно розпочинати не з опису окремих управлінських рішень чи програмних документів, а з визначення її місця у загальній системі здійснення функцій держави. Такий підхід дозволяє розглядати державну політику не як випадкову сукупність владних дій, а як закономірну форму об'єктивації державної волі, за допомогою якої держава перетворює стратегічні цілі на конкретні механізми впливу на суспільні процеси.

Категорія «форма» у юридичній науці традиційно використовується для позначення способу зовнішнього вираження певного змісту. У лексикографічному розумінні О. І. Скопненко та Т. В. Цимбалюк визначають форму як зовнішній вигляд, структуру або систему організації певного явища [3]. В. Т. Бусел акцентує увагу на тому, що форма відображає спосіб організації внутрішнього змісту та його зовнішнє втілення [4]. Отже, форма не існує відокремлено від змісту, а є способом його впорядкування та прояву у зовнішньому середовищі.

У контексті функціонування держави категорія форми набуває особливого значення, оскільки дозволяє визначити, яким чином загальні завдання та функції держави трансформуються у практичну діяльність органів публічної влади. Саме через форму абстрактні цілі держави набувають організаційного та юридичного вираження.

П. М. Рабінович слушно наголошує, що функції держави відображають її соціальне призначення та основні напрями впливу на суспільні відносини [5, с. 64]. З цього випливає, що будь-яка функція держави потребує відповідного механізму реалізації. Без належної форми функція залишається лише концептуальною характерис-

тикою держави і не перетворюється на реальний інструмент впливу на суспільство.

В. В. Копейчиков, розглядаючи функції держави як роботу всього державного апарату та кожного органу окремо, фактично підкреслює інституційний характер їх реалізації [6, с. 130]. Водночас таке бачення не означає, що функції держави можна ототожнювати із сукупністю дій державних органів. Органи влади виступають лише організаційною формою реалізації функцій, тоді як самі функції мають більш широкий соціальний зміст.

На це звертає увагу і П. М. Рабінович, який підкреслює, що функції держави мають комплексний і системний характер та не можуть бути зведені до окремих адміністративних процедур чи повноважень конкретних органів [5, с. 66]. Таким чином, функція держави є змістовною категорією, а форма її реалізації є інструментальною.

Н. М. Крестовська зазначає, що форми реалізації функцій держави відображають специфіку державної діяльності у різних сферах суспільного життя. Вона обґрунтовує поділ форм на правові та організаційні, наголошуючи, що саме через них держава забезпечує досягнення поставлених цілей [7]. Така позиція має важливе методологічне значення, оскільки демонструє, що функція держави не реалізується одномоментно, а втілюється через систему взаємопов'язаних дій різної юридичної природи.

В. І. Борденюк, аналізуючи правові форми здійснення державної влади, виокремлює нормотворчу, правозастосовну та правоохоронну діяльність як основні способи реалізації державної волі [8, с. 36]. Цей підхід дає підстави стверджувати, що державна політика не існує поза правовим механізмом. Навпаки, вона знаходить своє практичне втілення через прийняття нормативно-правових актів, ухвалення індивідуальних управлінських рішень, а також забезпечення їх виконання та охорони.

М. В. Цвік та О. В. Петришин розширюють розуміння форми, вказуючи, що вона має не лише об'єктивний, а й суб'єктивний вимір, оскільки передбачає активну участь соціальних суб'єктів у реалізації державних функцій [9]. Такий підхід є особливо важливим для аналізу державної політики, адже демонструє, що її зміст формується не виключно державою, а у взаємодії з суспільством, громадськими інституціями, експертним середовищем та іншими носіями публічного інтересу.

Р. А. Іваничук визначає правову форму здійснення функцій держави як урегульований нор-

мами права порядок діяльності органів влади, у межах якого реалізуються державні завдання та досягаються юридично значущі результати [10, с. 34]. Це визначення дозволяє сформулювати важливий висновок: форма реалізації функцій держави завжди має процедурно впорядкований характер і орієнтована на досягнення конкретного результату.

С. В. Кухтик розглядає форми діяльності держави як конкретні прояви механізму реалізації її функцій, що змінюються залежно від завдань у певній сфері суспільних відносин [11, с. 34]. Така позиція свідчить про динамічний характер форм реалізації державних функцій. Держава обирає ті форми діяльності, які найбільшою мірою відповідають змісту конкретної функції та особливостям об'єкта впливу.

Праці О. Ф. Кобзаря та М. Ю. Романова переконливо демонструють, що в умовах воєнного стану традиційні форми реалізації правоохоронної функції держави зазнають істотної трансформації. Посилюється роль координації, оперативності, спеціальних режимів та міжвідомчої взаємодії [12, с. 82]. Це підтверджує, що форми реалізації функцій держави не є статичними; вони адаптуються до змін у безпековому середовищі та суспільних потребах.

Н. А. Литвин та І. А. Мацелюх, досліджуючи форми реалізації економічної функції держави, підкреслюють, що зміст функції визначає характер інструментів, які використовуються державою для впливу на відповідну сферу [13, с. 16]. Цей висновок має універсальне значення: незалежно від того, йдеться про економічну, соціальну, правоохоронну чи безпекову функцію, держава завжди потребує відповідної форми її практичного втілення.

Узагальнення наведених наукових підходів дає змогу сформулювати кілька методологічно важливих положень.

По-перше, функції держави виражають зміст і стратегічну спрямованість її діяльності.

По-друге, форми реалізації функцій держави є способами зовнішнього прояву цього змісту.

По-третє, форми реалізації функцій держави мають нормативно, інституційно та процедурно впорядкований характер.

По-четверте, вони орієнтовані на досягнення юридично та соціально значущого результату.

По-п'яте, конкретний набір форм залежить від змісту функції та особливостей сфери суспільних відносин.

Саме в цьому контексті державну політику слід розглядати як одну з найбільш комплексних форм

реалізації функцій держави. На відміну від окремих правових актів чи адміністративних рішень, державна політика поєднує стратегічне цілевизначення, нормативне закріплення, організаційне забезпечення, ресурсне наповнення та контроль за досягненням результату.

Інакше кажучи, якщо функція держави відповідає на питання «що саме держава повинна забезпечити», то державна політика визначає «яким чином держава організовує досягнення цієї мети». У цьому розумінні державна політика виступає своєрідним містком між соціальним призначенням держави та практикою публічного адміністрування.

З позиції теорії держави і права державна політика має подвійний характер. З одного боку, вона є похідною від функцій держави, оскільки відображає основні напрями її діяльності. З іншого боку, вона виступає самостійною організаційно-правовою конструкцією, яка забезпечує системне перетворення державної волі на реальні управлінські рішення та соціальні результати.

На відміну від разових управлінських актів, державна політика характеризується стратегічністю, цілеспрямованістю, системністю, ресурсною забезпеченістю та орієнтацією на довгостроковий ефект. Вона включає не лише формулювання цілей, а й створення інституційного механізму їх досягнення.

В той же час у сфері фізичної культури і спорту державна політика охоплює: розроблення державних цільових програм; формування нормативно-правової бази для функціонування спортивної інфраструктури; інтеграцію фізичного виховання в систему освіти; забезпечення інклюзивного доступу до спортивних заходів; а також підтримку спорту вищих досягнень і спорту для всіх. Особливої актуальності ці функції набувають у контексті особливого періоду, коли фізична культура виконує не лише виховну чи оздоровчу функцію, а й стратегічну, забезпечуючи фізичну готовність населення до виконання оборонних завдань, сприяючи соціальній мобілізації та психологічній стійкості.

Багатогранність політики як явища підкреслюється в сучасній доктрині і виявляється в її здатності виконувати щонайменше чотирнадцять ключових функцій починаючи від забезпечення життєвих потреб громадян до підтримки спадкоємності та інновацій у розвитку держави. У сфері фізичної культури та спорту це, зокрема: формування цінностей здорового способу життя; адаптація соціально вразливих груп; розвиток

спортивної дипломатії; інтеграція ветеранів та осіб з інвалідністю в спортивне середовище; розбудова спортивної інфраструктури на деокупованих територіях. Окрім того, політика виконує регуляторну функцію, спрямовану на мінімізацію конфліктів, координацію між центральною та місцевою владою, а також стимулювання взаємодії державного та громадського сектору.

Ознаками державної політики як суспільного феномену є її універсальність, динамічність, проникливість, конкурентність, багатшаровість, асиметричність, атрибутивність та здатність до трансформації під впливом зовнішніх факторів [14, с. 79]. Саме ці властивості державної політики у сфері фізичної культури та спорту дають можливість реагувати на виклики особливого періоду, зберігаючи при цьому цілісність стратегічного управління. Спорт у такому вимірі перетворюється на складову не лише культурної, а й безпекової політики, сприяючи згуртованості громадян, підвищенню бойового духу та укріпленню соціального капіталу держави.

Тож, **державна політика** постає як *інтегрована форма реалізації функцій держави, у межах якої публічний інтерес трансформується у систему стратегічних цілей, нормативно закріплених рішень, інституційних механізмів та організаційно забезпечених дій уповноважених суб'єктів публічної влади, спрямованих на регулювання суспільно значущих процесів і досягнення суспільно корисного результату*. У такому розумінні вона є не сукупністю окремих управлінських рішень, а цілісною системою стратегічно обґрунтованих заходів, за допомогою яких держава реалізує свої функції у відповідній сфері суспільних відносин.

У сфері фізичної культури і спорту державна політика набуває особливого значення, оскільки виходить далеко за межі традиційного розуміння спорту як засобу оздоровлення або організації дозвілля. В умовах воєнного стану та довготривалих безпекових викликів вона перетворюється на важливий інструмент зміцнення фізичної готовності населення, підтримання психоемоційної стійкості, формування патріотичної свідомості, соціальної згуртованості та відновлення людського капіталу. Через відповідну систему управлінських рішень, нормативно-правових актів, державних програм і організаційних заходів держава забезпечує розвиток спортивної інфраструктури, підтримку масового, інклюзивного та професійного спорту, фізичну реабілітацію військовослужбовців і ветеранів, а також інтеграцію фізичної культури у систему підготовки громадян до наці-

онального спротиву. У цьому контексті державна політика у сфері фізичної культури і спорту виконує одночасно соціальну, гуманітарну, мобілізаційну та безпекову функції, посідаючи важливе місце в загальній архітектоніці забезпечення національної безпеки України.

Відповідно, **державну політику публічного адміністрування у сфері фізичної культури і спорту як елемента національної безпеки України** доцільно визначити як цілеспрямовану, нормативно врегульовану, інституційно та організаційно забезпечену діяльність органів публічної адміністрації, спрямовану на реалізацію пріоритетів національної безпеки шляхом зміцнення фізичного, психологічного та соціального потенціалу населення, розвитку спортивної інфраструктури, підтримки масового, інклюзивного та професійного спорту, забезпечення фізичної реабілітації військовослужбовців і ветеранів, інтеграції фізичної культури у систему національного спротиву, патріотичного виховання та відновлення людського капіталу в умовах воєнного стану та післявоєнного відновлення держави.

Висновки. Проведене дослідження дає підстави стверджувати, що державна політика у сфері фізичної культури і спорту набуває нового функціонального значення в системі національної безпеки України. Її зміст не може обмежуватися лише питаннями розвитку спортивної інфраструктури, організації змагань, популяризації здорового способу життя чи підтримки професійного спорту. У сучасних умовах ця політика має розглядатися як комплексний інструмент формування фізично підготовленого, психологічно стійкого, соціально згуртованого та патріотично орієнтованого суспільства.

Фізична культура і спорт виступають не лише об'єктом соціального чи гуманітарного управління, а й важливим ресурсом забезпечення людського потенціалу, громадського здоров'я, національної стійкості, реабілітації постраждалих осіб та готовності населення до дій в умовах безпекових загроз. Саме тому державна політика у цій сфері повинна формуватися на основі системного міжгалузевого підходу, який поєднує завдання освіти, охорони здоров'я, соціального захисту, оборони, ветеранської політики, місцевого самоврядування та інформаційної безпеки.

Узагальнення теоретичних підходів дозволяє визначити державну політику у сфері фізичної культури і спорту як цілеспрямовану, нормативно врегульовану, інституційно та організаційно забезпечену діяльність публічної адміністрації, спрямовану на реалізацію пріоритетів національної безпеки через розвиток фізичного, психологічного, соціального та реабілітаційного потенціалу населення. Такий підхід дозволяє перейти від фрагментарного сприйняття цієї сфери до її розуміння як важливого елемента стратегічного розвитку держави.

Подальше удосконалення державної політики у сфері фізичної культури і спорту має бути спрямоване на посилення її нормативного закріплення, міжвідомчої координації, програмно-цільового фінансування, інституційної спроможності та зв'язку з потребами національної безпеки. Важливим напрямом є розвиток фізкультурно-спортивної реабілітації військовослужбовців і ветеранів, адаптивного та інклюзивного спорту, програм фізичної підготовки населення, а також інтеграція фізичної культури у систему національного спротиву і патріотичного виховання.

Список літератури:

1. Про фізичну культуру і спорт: Закон України від 24 грудня 1993 року № 3808-XII. Відомості Верховної Ради України. 1994. № 14. Ст. 80. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/3808-12#Text>
2. Про національну безпеку України: Закон України № 2469-VIII від 21 червня 2018 року // Відомості Верховної Ради України. 2018. № 31. Ст. 241. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/go/2469-19>
3. Сучасний словник іншомовних слів: близько 20 тис. слів і словосполучень/ уклали: О.І. Скопченко, Т.В. Цимбалюк. К.: Довіра, 2006. 789с.
4. Великий тлумачний словник сучасної української мови: 250000 / уклад. та голов. ред. В. Т. Бусел. Київ; Ірпінь: Перун, 2005. VIII, 1728 с.
5. Рабінович П.М. Основи загальної теорії права та держави. К.: Атіка, 2001. 176 с.
6. Загальна теорія держави і права /За редакцією академіка АПрН, доктора юридичних наук, професора В.В.Копейчикова. К.: Юрінком, 1997. 320 с.
7. Крестовська Н. М., Матвеева Л. Г., Тицька Я. О., Атаманова Н. В., Арабаджи Н. Б. Теорія держави і права: навчальний посібник. Міжнародний гуманітарний університет, 2021. URL: <https://surl.li/wjakws>
8. Борденюк В. І. Функції держави як наукова категорія: поняття та види // Актуальні проблеми модернізації змісту функцій держави в умовах повоєнного розвитку України: збірник матеріалів науково-практичного круглого столу, м. Київ, 13 березня 2025 року. Одеса: Юридика, 2025. URL: https://lawmaking.academy/wp-content/uploads/KRC_conf_Aktualni_problemy_modernizatsiyi_berezen_2025.pdf

9. Загальна теорія держави і права: підручник для студентів юридичних вищих навчальних закладів / М. В. Цвік, О. В. Петришин, Л. В. Авраменко та ін.; за ред. М. В. Цвіка, О. В. Петришина. Харків: Право, 2011. URL: <https://surl.li/qhobiu>

10. Іванчук Р. А. Здійснення функцій права в процесі його реалізації. *Науково-інформаційний вісник Івано-Франківського університету права імені Короля Данила Галицького. Серія: Право.* 2020. № 10(22). С. 32–38

11. Кухтик С.В. Трансформація держави під впливом глобалізації: дис. ... канд. юрид. наук: 12.00.01. Київ, 2015. 199 с.

12. Кобзар О. Ф., Романов М. Ю. Особливості реалізації правоохоронної функції держави в умовах дії правового режиму воєнного стану в Україні. *Науковий вісник Київського інституту Національної гвардії України.* 2023. № 2. С. 79–86

13. Литвин Н., Мацелюх І. Форми реалізації економічної функції держави. *Юридичний вісник.* 2022. № 4. С. 14–21

14. Твердохліб В.С. Забезпечення національної безпеки України в умовах воєнного стану. Об'єднані наукою: перспективи міждисциплінарних досліджень. Київ, 2022. 324 с.

Pakin A. V. FEATURES OF FORMATION OF STATE POLICY IN THE SPHERE OF PHYSICAL CULTURE AND SPORTS AS A COMPONENT OF NATIONAL SECURITY OF UKRAINE

The article examines state policy in the sphere of physical culture and sports as a component of Ukraine's national security. It is substantiated that, under contemporary conditions, physical culture and sports go beyond their traditional understanding as a sphere of health improvement, social development or leisure organisation and acquire the significance of an instrument for forming human potential, societal resilience, physical readiness of the population, psycho-emotional endurance, national cohesion and the state's capacity to respond to security challenges. The article analyses theoretical approaches to understanding state policy as a complex form of implementation of state functions, which combines strategic goal-setting, normative consolidation, institutional support, resource provision and control over the achievement of a socially significant result. It is established that state policy in the sphere of physical culture and sports has an intersectoral character, since it is connected with education, healthcare, social protection, defence, veteran policy and the information sphere. It is proposed to understand such policy as a purposeful, normatively regulated, institutionally and organisationally ensured activity of public administration bodies aimed at implementing national security priorities by strengthening the physical, psychological and social potential of the population, developing sports infrastructure, supporting mass, inclusive and professional sports, ensuring physical rehabilitation of servicemen and veterans, integrating physical culture into the system of national resistance, patriotic education and restoration of the human capital of the state.

Keywords: state policy, physical culture, sports, national security, public administration, human potential, societal resilience, physical rehabilitation, national resistance, sports infrastructure.

Дата першого надходження статті до видання: 22.04.2026

Дата прийняття статті до друку після рецензування: 11.05.2026

Дата публікації (оприлюднення) статті: 30.05.2026